

Schaktning för ny belysning vid Lagersbergs säteri

L1982:8406, L2019:1357
Lagersberg 2:3
Eskilstuna kommun och socken
Södermanland
Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översigtskarta över Örebro län med platsen för
utredningen markerat i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2019:17

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Lagerbergs säteri sett från nordöst.

Foto Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:17

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktning för ny belysning vid Lagersbergs säteri

L1982:8406, L2019:1357
Lagersberg 2:3
Eskilstuna kommun och socken
Södermanland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-7716-2018

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Södermanland
Kommun	Eskilstuna
Landskap	Södermanland
Socken	Eskilstuna
Fastigheter	Lagersberg 2:3

Fornlämningsnummer	L1982:8406, L2019:1357
Lämnings typ	Härd, bytomt/gårdstomt
Datering	Bronsålder, historisk tid

Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2018-12-03
Länsstyrelsens diarienummer	431-7716-2018
Arkeologgruppens projektnummer	Ag2018_93

Projektledare	Erica Strengbom
Fältpersonal	Erica Strengbom

Undersökningstid	2018-12-19 till 2018-12-20
Exploateringsyta	70 m ²
Undersökt yta	70 m ² , 140 löpmeter
Inmätningsteknik	Handhållen GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

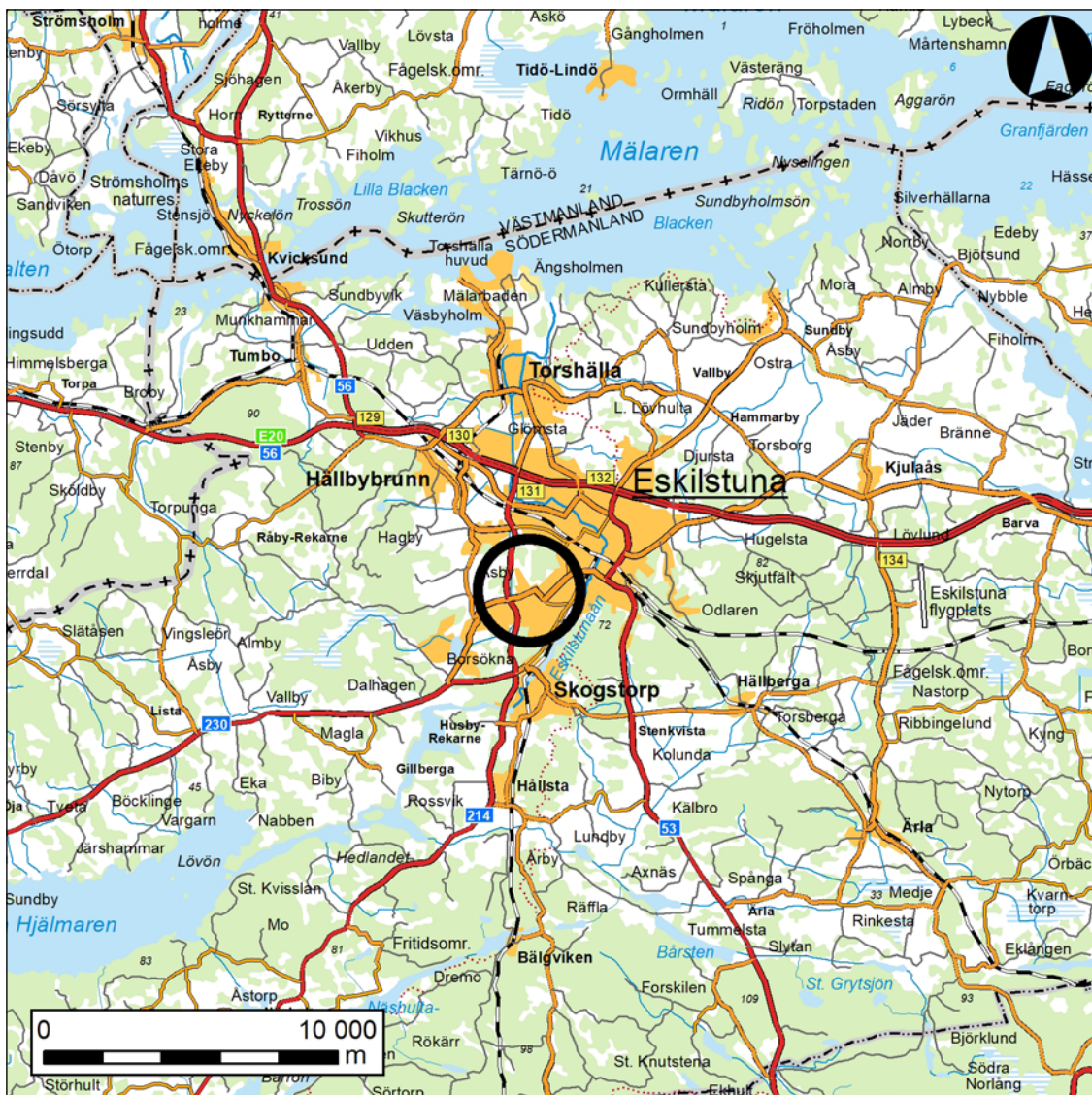
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Fynden fotades men tillvaratogs inte.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	8
Syfte och frågeställningar	9
Metod	9
Resultat.....	11
Tolkning.....	15
Referenser	16
Bilagor	17
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	17

Figur 1. Karta över Lagersberg med den aktuella undersökningsplatsen markerad med svart. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Under två dagar i december 2018 utförde Arkeologgruppen AB en schaktningsövervakning vid Lagersbergs säteri. Arbetet föranleddes av att ny elbelysning skulle anläggas längs den allé och cykelväg som löper genom gårdstomten. Vid en tidigare schaktningsövervakning har kulturlager och en förhistorisk hård påträffats inom tomten. Vid den nu aktuella undersökningen påträffades lämningar av mer sentida karaktär.

Inledning

I samband med att ny gatubelysning installerades vid Lagersbergs säteri utförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Beslut i ärendet fattades den 3 december 2018 av Länsstyrelsen i Södermanlands län (dnr 431-7716-2018). Arbetet bekostades av Norman Arkitektkontor AB.

Bakgrund och kulturmiljö

Omgivningen kring Lagerbergs är rik på fornlämningar som till stor del utgörs av gravfält. Här finns högar, rösen och stensättningar rikt representerade, ibland inom samma gravfält, vilket visar på en bebyggelsekontinuitet från bronsålder och framåt. Stensättningarna på L1985:5862, L1985:6925, L1985:6725 är runda, rektangulära, skeppsformiga och firsidiga, många med konstruktionsdetaljer i form av mittblock och kantkedjor av klumpstenar.

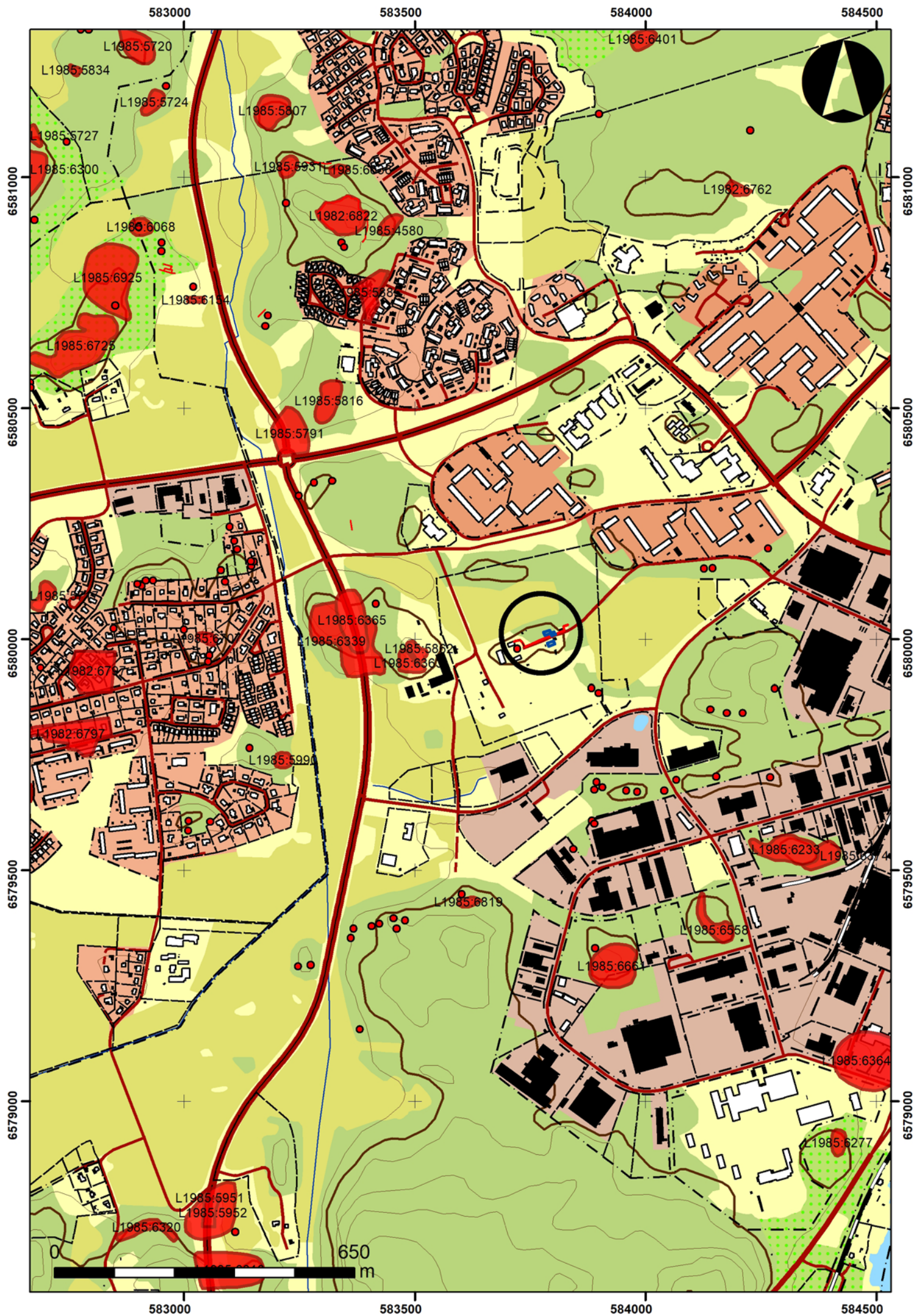
I närområdet finns även ett stort antal spridda enstaka lämningar i form av skärvtenshögar, ensamliggande stensättningar och rösen (L1985:6563, L1985:6564, L1985:6019, L1985:6018, L1985:6477, L1985:6478, L1985:5878). I sammanhanget kan också fornborgen vid Stenby nämnas (L1985:6395). Söderut vid Skogstorp har ceremoniyxor från bronsåldern, de så kallade Skogstorpsyxorna påträffats. Den yngre järnåldern finns representerad i landskapet genom de många höggravfälten, som tillsammans med ortnamn med efterlederna *-sta* och *-by* visar på en fortsatt etablering under yngre järnåldern (www.fornreg.se; Svensson 2006).

Hunsta, dagens Lagersberg, omnämns för första gången år 1356 i ett köpebrev. Men den äldsta namnformen *Hundestadh* eller *Hunsta* antyder att det på platsen funnits en gård redan under yngre järnålder. Under 1400-talets slut doneras Hunsta till Johanniterklostret och som en följd av Gustav Vasas reduktion år 1527 blev gården ett kronohemman (Nyström & Eriksson 2008). Den äldsta historiska kartan över Hunsta/Lagersberg är en geometrisk avmätning från år 1647, där gården avbildas som en byggnad omgärdad av betesmark. I söder finns ladugårdstomten och från sydväst leder en väg upp mot gården. Långsmala åkertegar finns norr och öster om gården.

Nästa karta från år 1667 visar en liknande bild och nu är ladugården också avbildad på kartan (Arnegård 2000).

År 1668 fick lagmannen och Eskilstunas första borgmästare Erich Lagerqvist säteriprivilegier för gården och därefter antogs namnet Lagersberg.

Dagens mangårdsbyggnad (*corps-de-logi*) har medeltida ursprung i form av en källare. Källaren bevarades under den byggnad som tillkom när gården fick säteriprivilegium under 1600-talet. Den norra flygeln-köksflygeln uppfördes också under denna period. Sitt nuvarande utseende fick byggnaden på 1700-talet då den södra flygelbyggnaden också tillkom (Nyström & Eriksson 2008). En karta över Lagersberg från år 1824 visar att flera ekonomibyggnader tillkommit österut och flankerar allén i norr och söder. Byggnaderna beskrivs som stallgården med vagnar och slakteri däromkring. Från öster syns en allé löpa mot gården. Allén finns kvar idag med samma utsträckning och även flera av de ekonomibyggnader som avbildats på 1824 års karta finns bevarade. Av stallbyggnaderna finns dock endast syllstensgrunderna kvar. Idag ägs och förvaltas Lagersberg av Stiftelsen Lagerberg och är del i Eskilstuna stadsmuseums verksamhet. Gården består av en huvudbyggnad flankerad av två flyglar i norr och söder. Den södra flygeln är privatbostad och i den norra flygeln som tidigare varit köksflygel bedrivs idag sommarcafé.

Tidigare undersökningar

I samband med att Lagersbergs säteri skulle anslutas till fjärrvärme våren 2011 utfördes en förundersökning i form av schaktningsövervakning. Vid förundersökningen framgick att fjärrvärmeschaktet gått igenom flera lager som avsatts under historisk tid på platsen. Det fanns också äldre lager med fynd av förhistorisk keramik och bränd lera. Det rör sig sannolikt om yngre järnålder och det tidigaste *Hunsta*. Inga fynd har direkt kunnat knytas till medeltiden, men denna period kan antagligen rymmas inom samma lager. Däremot fanns ett brott mot det övre lagret med fynd från 1600- och 1700-talen, som visar att betydande omdaningar bör ha skett då. På gårdsplanen i öster påträffades också en härd som ¹⁴C-daterades till bronsåldern (Holm 2011).

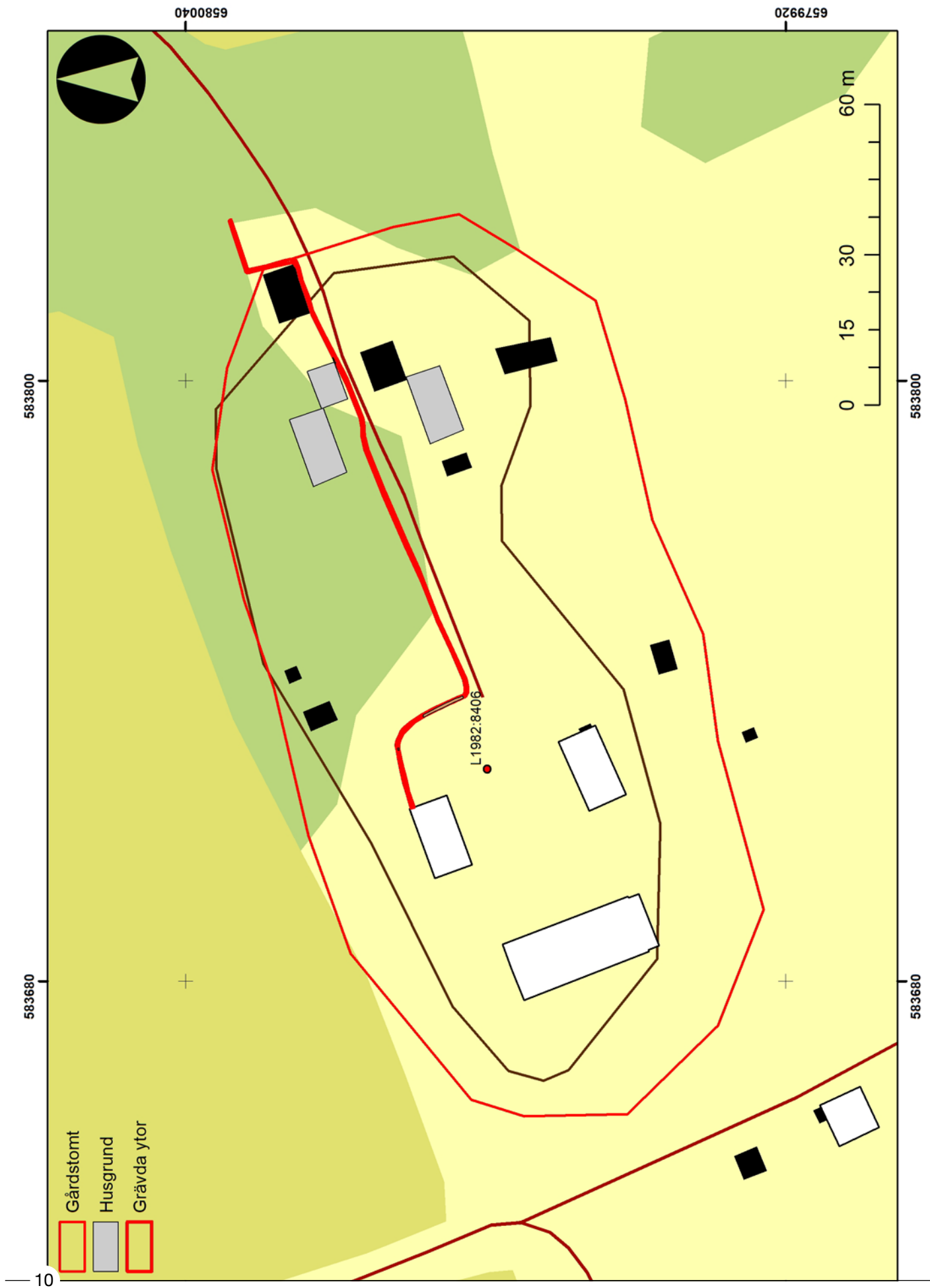
Väster om säteriet ligger en genomfartsled kallad Västerleden. Inför bygget av Västerleden utfördes arkeologiska insatser mellan åren 1996 och 2000. Utredningar, för- och slutundersökningar genomfördes i två områden sydväst och väster om Lagerberg. Arkeologin omfattade bland annat undersökningar av ett terrasshus från romersk järnålder till vikingatid (L1985:5952) och ett gravfält med intilliggande aktivitetsytor från bronsålder till järnålder (L1985:6339, L1985:6365) (Svensson 2006).

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar inom de delar av fornlämningen som berördes samt att ta tillvara fynd. Daterbart material skulle samlas in. Skulle mer komplicerade lämningar framkomma fick de inte tas bort utan att Länsstyrelsen givit sitt godkännande.

Metod

Undersökningen gjordes med en grävmaskin med en skopbredd på 0,3 meter. Schaktet grävdes skiktvis ned till 0,5 meters djup. Schaktet och samtliga framkomna anläggningar mättes in med handhållen GPS. ArcMap 10.3 användes för redigering och kartproduktion. Den skriftliga dokumentationen bestod av en övergripande schaktbeskrivning och planbeskrivningar av de påträffade anläggningarna. Samtliga anläggningar undersöktes. De fynd som påträffades var recenta och framkom i ett utfyllnadslager varför de endast fotograferades utan att tillvaratas. Översiktsfotografier togs också av området och det grävda schaktet.

Figur 3. Plan över undersökningsområdet. Schaktet syns markerat som en röd linje. Skala 1:1 000.

Resultat

En sammanlagd schaktlängd om cirka 140 meter övervakades från köksflygeln i väster till en parkeringsplats i öster. Schaktet grävdes med en bredd av cirka 0,3 meter till ett djup av 0,4–0,5 meter. Vid köksflygeln och österut bestod marken av gräsmatta och här var området uppfyllt med ett tjockt matjordslager med fynd av sentida hushållsavfall såsom djurben, tegel, buteljglas, flintgods, porslin och järnskrot.

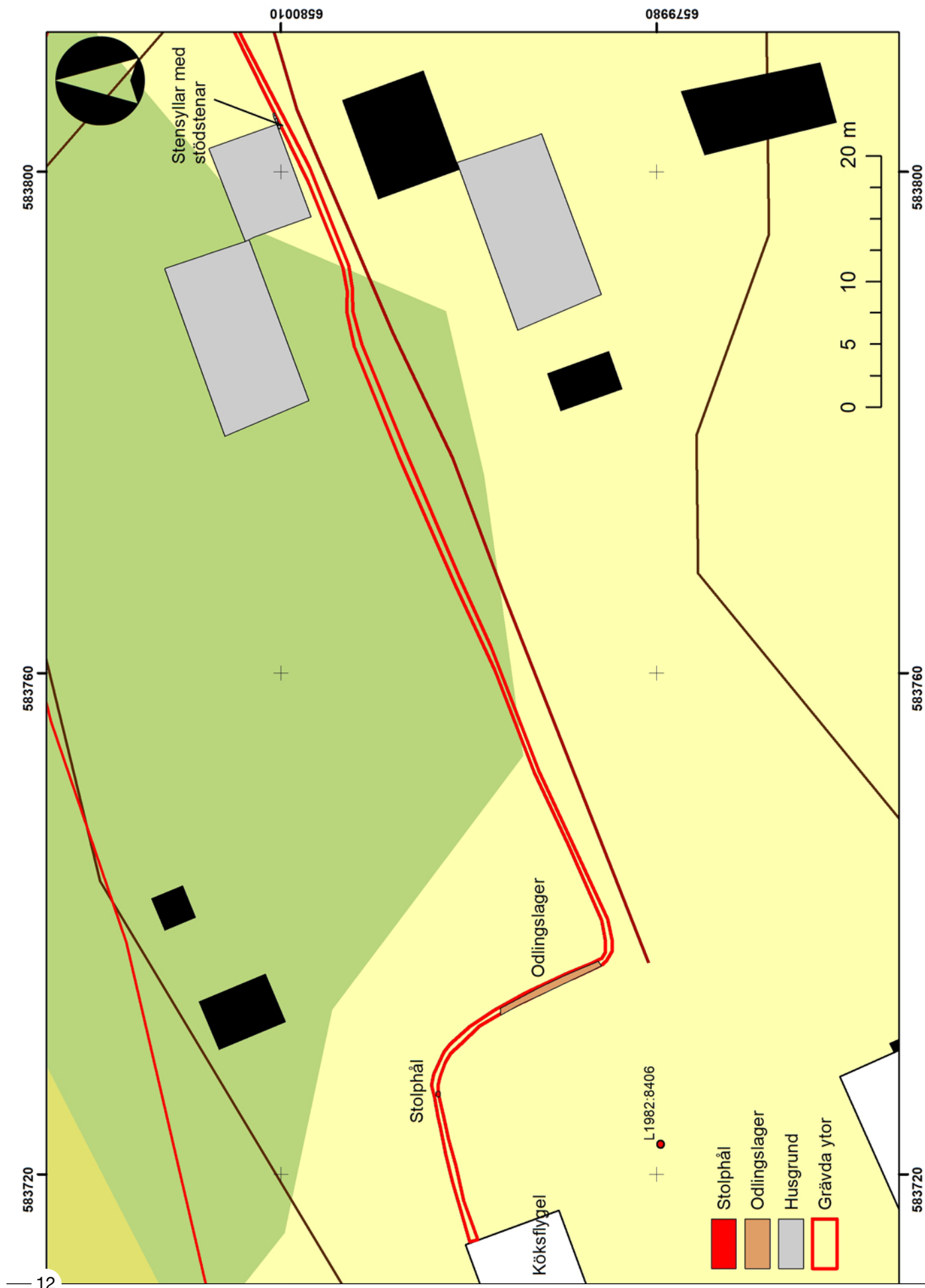

Figur 4. Fynd från matjorden.

I matjorden fanns också tegel och fragment av taktegel blandat med enstaka större stenar. Ytan såg onaturligt plan ut i ytan och är troligen nivellerad i modern tid. Närmast köksflygeln påträffades vid 2011 års schaktningsövervakning ett svart sotigt lager (benämnt som L4 i rapporten Holm 2011) med fynd av förhistorisk keramik och brända ben. Trots att det aktuella schaktet för elledningen korsade fjärrvärmeschaktet syntes inga spår av lagret. Troligen ligger lagret under schaktdjupet för elledningen.

Figur 5. Schaktet framför köksflygeln. Foto taget från öster.

Figur 6. Plan över de påträffade anläggningarna och lager. Skala 1:400.

I höjd med en gång- och cykelväg som löper genom gårdens trädgård, tunnade matjordslagret ut. Här framkom steril ljusbrun grusig silt på ett djup av 0,35 meter. Under gång- och cykelvägen framkom ett stolphål (A1). Kol samlades in från stolphålet, men när provet senare genomfördes hittades en glasskärva från ett sentida dryckesglas varför kolet inte skickades vidare för analys.

Öster om gång- och cykelvägen övergick gräsmattan till ett impediment av blockig morän, beväxt med lövträd. Schaktet grävdes i nord-sydlig riktning längs med gång- och cykelbanan i cirka 20 meter. Här fanns en mindre, stenfri yta och i schaktet framkom ett odlingslager (A2) under torven. Lagret som var cirka 0,2 meter tjockt bestod av ljusbrun, siltig sand och var synligt i cirka 10 meter. Där schaktet sedan svängde österut mot allén syntes inga spår av lagret. Schaktet grävdes vidare österut längs allén mot impedimentet. På krönet av impedimentet låg en bergknalle strax under markytan och schaktet förflyttades därför något söderut och grävdes i vägkanten. På krönet och ned i östra slänten finns två synliga stengrunder, vilka ligger parallellt med en befintlig byggnad söder om vägen. På den södra sidan finns en tredje stengrund. I schaktet, i höjd med den nordöstra grundmuren, framkom ytterligare fem stenar under marknivå. Stenarna (A3) var synliga i schaktet i cirka 1,5 meter och bestod av ett skift av kantiga stenar i storleken 0,5–0,6 meter. Mellan stenblocken fanns mindre, kilade stenar. Stenarna dokumenterades och bevarades in situ.

Figur 7. Stenarna i schaktkanten. Foto taget från söder.

Schaktet grävdes vidare österut förbi en timrad uthusbyggnad, rundade hörnet på byggnaden och följde sedan kanten av parkeringsplatsen. Kring den timrade byggnaden var ytan uppfylld med ett brunt, matjordsliknande lager som var cirka 0,4 meter tjockt. I lagret fanns enstaka fragment av taktegel och småstenar. Lagret låg på den sterila undergrunden som bestod av ljusbrun grusig silt.

Figur 8. Schaktets östra del. Foto taget från öster.

Tolkning

Trots att schaktningsövervakningen skedde i ett område där man tidigare hittat förhistoriska lager och en grophärd hittades inga förhistoriska lämningar. Det är troligt att det i den västra delen av schaktet, närmast köksflygeln, finns ett äldre förhistoriskt lager bevarat under schaktet för elkabeln.

De lämningar som påträffades kan knytas till ett mer sentida skede. På det äldsta historiska kartmaterialet syns området öster om köksflygeln som trädgårdsmark/betesmark och österut åkrar. Odlingslagret ligger inom gårdstomten och är troligen spår efter trädgårdsodlingar eller kålgårdar. Stolphålet med sentida glas i hör till senare tid och kan vara del av ett trädgårdsstaket. De stenar som framkom i schaktet ligger i schaktkanten under marknivå och delvis under en av stengrunderna. De påträffade stenarna kan ha fungerat som en terrassering eller stödmur då grunden ligger i en slänt. Inga ytterligare anläggningar, lager eller fynd påträffades vid schaktningsövervakningen.

Referenser

Tryckta källor

Ärnegård, A. 2000. *Historisk-geografisk analys av Lagersbergs säteri*.
Eskilstuna museer lokalhistoriska skrifter nr 2.

Holm, J. 2011. *Lagersbergs säteri kulturlager i fjärrvärmeschakt*.
Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2011:53.

Svensson, I. 2006. *Särskild utredning Lagmanparken*.
Sörmlands Museum rapport 2006:10.

Nyström B. & Eriksson, E. 2008. *Lagersbergs säteri*. Stiftelsen Lagersberg
och Eskilstuna stadsmuseum 2008.

Kartor

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV

Geometrisk avmätning 1647 Hunsta eller Lagerberg nr 1–2 C18-19:c318

Geometrisk avmätning 1723 Hunsta eller Lagersberg nr 1–2 C18-19:1

Ägomätning 1824 Hunsta eller Lagersberg nr 1–2 C18-19:6

Websidor

www.fornreg.se

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	140	0,3–0,4	0,4–0,5	Vegetationsskikt 0,10 meter Matjordslager 0,35–0,45 meter. Undergrunden bestod av ljusbrun, sandig grusig silt.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:17

